

Zondag 2 februari 2020

TivoliVredenburg – Grote zaal – 12.30 uur

Inleiding 14.15 uur door Emanuel Overbeeke

NEDERLANDS PHILHARMONISCH ORKEST & CHRISTIAN TETZLAFF

Beethoven Vioolconcert

Marc Albrecht dirigent

Ludwig van Beethoven 1770-1827

Vioolconcert in D, opus 61 (1806)

Allegro ma non troppo

Larghetto

Rondo - Allegro

- Pauze -

Richard Strauss 1864-1949

Sinfonia Domestica, opus 53 (1903/04)

Bewegt

Scherzo

Wiegenlied

Adagio

Finale

Bij dit concert wordt de Wolfgang app ingezet gedurende de Sinfonia Domestica. Deze smart-phone-app geeft met korte, bondige zinnen informatie over de muziek, op het moment dat die wordt gespeeld.

Wolfgang is erop getest dat het anderen niet afleidt.

Download Wolfgang gratis: www.wolfgangapp.nl

De mens in de muziek: Beethoven – Vioolconcert

Beethoven leefde in een onrustige tijd, waarin veel veranderde op maatschappelijk, politiek en cultureel gebied. Napoleon trok vernielende sporen door Europa, Oostenrijk zuchtte onder een dictatuur en kunstenaars en componisten waren hun eigen baas geworden, niet langer in dienst van een kerkelijke of adellijke hoogwaardigheidsbekleder. In de muziek werden onder meer de traditionele muziekvormen losgelaten. Al die veranderingen beïnvloedden Beethovens denken en opvattingen, en ze drukten ook hun stempel op zijn werk. Zo werd de concertvorm te beperkt voor zijn overstelpende emoties, radicale ideeën en heftige

verlangens. Waren de concerten van de Barok en de Klassiek overwegend vriendelijke samenwerkingen tussen solist en ensemble, werden de concerten van Beethoven eerder heroïsche krachtmetingen. Zijn kregen een symfonisch karakter, duurden langer (alleen al het eerste deel van het Vioolconcert telt 534 maten) en de abrupte contrasten in dynamiek zorgden voor veel dramatiek. Beethoven componeerde verschillende concerten en concert-achtige stukken, maar slechts één vioolconcert (terwijl hij toch in zijn jonge jaren naast een uitstekend pianist ook een heel goede violist was). Dit Vioolconcert in D is het meest vindingrijke, gedurfde en (zowel muzikaal als esthetisch) doortimmerde concert van zijn tijd; een monumentaal bouwwerk dat zijn weerga niet kent. Het opent verwachtingsvol en mysterieus met vier zachte paukenslagen die het vredige hoofdthema aankondigen. dat wordt ingezet door de hobo. Hierna volgen nog twee belangrijke, al even lyrische, thema's. Maar een grimmige fortissimo passage met grommende strijkers-tremolo's als basis voor een nijdig motief in de blazers zorgt al snel voor een schril contrast tussen de lieflijke melodieën. Het hele eerste deel door is er die afwisseling van donkere kracht en pure poëzie. De passages waarin de soloviool met een virtuoze stijgende figuur, uitlopend in een sierlijke variatie op een van de thema's, klinken alsof er een leeuwerik opstijgt uit het orkest. Ze zorgen voor evenzovele poëtische hoogtepunten die de orkestrale uitbarstingen nog beter uit de verf doen komen. In het vreedzame Larghetto zijn zangerige dialogen tussen de verschillende instrumentengroepen en de soloviool te horen. De finale van het concert is ronduit zorgeloos. De muziek doet denken aan een landelijke volksdans en sommige episodes lijken vooruit te wijzen naar het Scherzo van Beethovens Zesde Symfonie (Pastorale). Beethovens Vioolconcert werd koeltjes ontvangen, de meeste critici uit die tijd vonden het onspeelbaar en onbegrijpelijk. Aan de solist, de gevierde violist Franz Clement, lag het niet. Beethoven had weliswaar (zoals vaak) zijn partituur te laat klaar, waardoor Clement tijdens de première het razend moeilijke vioolconcert, zonder een repetitie met het orkest, meteen van blad moest spelen. Maar volgens de recensenten deed hij dat 'vurig' en 'effectief'. Toch zou het bijna veertig jaar duren voor het Vioolconcert de lof kreeg dat het verdiende. Nadat de, toen twaalfjarige, sterviolist Joseph Joachim het werk in 1844 in Londen uitvoerde en het op zijn repertoire nam zag iedereen de grootheid en schoonheid in van Beethovens Vioolconcert, dat sindsdien nooit meer van de concertpodia verdween. Beethoven heeft die doorbraak helaas niet meer kunnen mee maken.

Strauss – Sinfonia Domestica

In de tijd van Beethoven ontstond ook het genre waarmee Richard Strauss zijn grootste successen boekte, het symfonisch gedicht, een muziekvorm dat zijn lengte en structuur ontleent aan de buitenmuzikale inhoud. Strauss schreef er 10, allemaal tussen 1886 en 1915. In die orkestwerken laat hij zich zijn beste, meest fantasievolle kant zien. De vormvrijheid van het muzikale verhaal, dat een symfonisch gedicht in feite is, gaf hem de gelegenheid te tonen dat hij, zoals hij eens verklaarde, letterlijk alles in klank kan omzetten, van slagroom tot biermerk. Zo laat hij in *Don Quixote* schapen blaten ('Flatterzunge' van hout- en koperblazers) en klinkt in Till Eulenspiegel brekend vaatwerk. Zelfs zijn eigen sterven had hij in *Tod und Verklärung* al op muziek gezet, vertelde hij op zijn doodsbed aan zijn schoondochter.

Mede dankzij zijn uitgebreide praktijk als dirigent was Strauss een meester in het orkestreren. Dat komt vooral in zijn symfonische gedichten tot uiting, maar waarschijnlijk nog het allermeeest in *Sinfonia Domestica*, een muzikaal familieportret van zijn eigen gezin. Het symfonisch gedicht is opgebouwd uit vijf in elkaar overlopende delen. In het lichtvoetige eerste deel stelt de componist zichzelf, zijn vrouw en kind (in die volgorde) voor. Ze hebben allemaal hun eigen thema en gemoedstoestanden. In deel twee speelt het kind en wordt het in bad gedaan en in het volgende deel wordt het in slaap gewiegd. In deel vier gaat het echtpaar naar – en met elkaar – naar bed; het slotdeel laat een echtelijke ruzie horen die weer wordt goedgeemaakt, waarna het leven weer zijn gewone gangetje gaat. Strauss stuitte op veel kritiek over het feit dat hij zichzelf en zijn gezin min of meer te kijk zette op het concertpodium, en al helemaal dat hij zichzelf en zijn vrouw uitbeeldt een erotische liefdesscène. Strauss trok zich daar weinig van aan en koos Beethoven als zijn advocaat. 'Waarom zou ik geen symfonie over mij zelf maken', zei hij. 'Ik vind me zelf net zo interessant als Napoleon of Alexander.' 'Waarom ziet men niet wat er nieuw is in mijn werk, en hoe daarin – zoals verder alleen nog bij Beethoven – de mens duidelijk in het werk meespeelt.'

Strauss was enigszins dubbelzinnig over het verschil tussen absolute muziek en programmatische muziek. In feite wilde hij dat de toehoorder de muziek waardeerde om de muziek zelf, niet om het verhaal erachter. Toch

laat hij bij elk symfonisch gedicht uitgebreid weten welke gebeurtenissen en emoties het beschrijft. Hij laat in feite de keuze aan de luisteraar of deze een werk als *Sinfonia Domestica* wel of niet wil horen met het verhaal in het achterhoofd, beide geven een andere luisterervaring. Het verhaal is in feite vooral belangrijk als de inspiratiebron voor de componist, zonder dat zou hij niet de melodielijnen, wendingen en klankkleuren hebben geschreven die hij schreef. Hoe beluisterd dan ook is *Sinfonia Domestica* een levendige, tintelende, verbluffend knap geschreven compositie, waarin de componist alle kleine en grote, vaak contrasterende gebeurtenissen en emoties heeft weten te vatten tot een bontgekleurd muzikaal schilderij waarin alle elementen met elkaar in balans zijn.

Agnes van der Horst

Sinds september 2011 is **Marc Albrecht** (1964) chef-dirigent van het Nederlands Philharmonisch Orkest. Albrecht begon als tiener al zijn vader, de dirigent George Alexander Albrecht, te assisteren bij repetities van opera's van Strauss en Wagner. Hij raakte betrokken bij de Hamburgse Opera als repetitor en klom vervolgens op tot de persoonlijke assistent van Claudio Abbado bij het Gustav Mahler Jugend Orchester in Wenen. Via een succesvolle positie bij het Staatstheater Darmstadt, werd in 2006 Albrecht chef-dirigent bij het Orchestre Philharmonique de Strasbourg. Als operadirigent maakte hij naam met enkele monumenten uit de twintigste eeuw, waaronder Messiaens *Saint François d'Assise* en werd hij met de DNO-productie van de *Gurre-Lieder* genomineerd voor een International Opera Award.

Journalist Tim Ashley van *The Guardian* was overtuigd: de meest inspirerende uitvoering van Beethovens vioolconcert werd gespeeld door violist **Christian Tetzlaff**. De Duitse violist heeft een zeer persoonlijke benadering tot de grote meesterwerken. Dit belang kreeg hij mee tijdens zijn studie aan het conservatorium in Lübeck, door zijn docent Uwe-Martin Haiberg. Haiberg stelde immers dat de techniek het best meester kan worden gemaakt vanuit de muzikale interpretatie en niet andersom. Zo staat bij Tetzlaff ook immer de interpretatie boven de virtuositeit.